

УДК 304.44

ЕКОТУРИЗМ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

СКЛАДАНОВСЬКА М. Г.¹, доц.,

ІЛЮШИНА К. О.², студ

¹Кафедра філософії та політології, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, +38(066)4573199 Marina.skladanovskaya@gmail.com

²Кафедра філософії та політології, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, +38(063)2263933 Pjushina_ekaterina@rambler.ru

Анотація. Одна з головних ознак сучасного туризму — концепція його розвитку на засадах сталого розвитку суспільства. Екологічний туризм, за умови культурологічного підходу до його організації, — це важливий засіб підвищення рівня екологічної культури суспільства, якості життя населення, підтримки рівноваги в природі і збалансованого розвитку регіонів нашої країни. Необхідною умовою привабливості зеленого туризму є інформаційно-просвітницька діяльність ЗМІ, громадських об'єднань, освітянських і соціокультурних організацій, культурологічний підхід до планування та управління туристичною діяльністю.

Ключові слова: сталий розвиток суспільства, екологічна культура, зелений туризм, екологічні маршрути

ЭКОТУРИЗМ КАК СПОСОБ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

СКЛАДАНОВСКАЯ М. Г.¹, доц.,

ИЛЮШИНА Е. А.², студ.

¹Кафедра философии и политологии, Государственное высшее учебное заведение «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры», ул. Чернышевского, 24-а, 49600, Днепр, Украина, +38(066)4573199 Marina.skladanovskaya@gmail.com

²Кафедры философии и политологии, Государственное высшее учебное заведение «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры», ул. Чернышевского, 24-а, 49600, Днепр, Украина, +38(063)2263933 Pjushina_ekaterina@rambler.ru

Аннотация. Одной из главных особенностей современного туризма является концепция его развития на принципах устойчивого развития общества. Экологический туризм, при условии культурологического подхода к его организации, является важным средством повышения уровня экологической культуры общества, качества жизни населения, поддержания равновесия в природе и сбалансированного развития регионов нашей страны, помогает решить одну из самых гуманных задач нашего времени — оптимизацию отношений человека с природной средой. Необходимым условием привлекательности зеленого туризма является информационно-просветительская деятельность СМИ, общественных объединений, образовательных и социокультурных организаций, культурологический подход к планированию и управлению туристической деятельностью.

Ключевые слова: устойчивое развитие общества, экологическая культура, зеленый туризм, экологические маршруты

ECOTOURISM AS WAY OF DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL CULTURE OF MODERN SOCIETY

SKLADANOVSKA M. H.¹, Ass. Prof.,

ILIUSHINA K. O.², student

¹Department of Philosophy and Politology, State Higher Educational Establishment «Prydniprov's'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture», 24-A, Chernishevsky str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38(066)4573199 Marina.skladanovskaya@gmail.com

²Department of Philosophy and Politology, State Higher Educational Establishment «Prydniprov's'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture», 24-A, Chernishevsky str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38(063)2263933 Pjushina_ekaterina@rambler.ru

Annotation. Formulation of the problem. One of the main features of modern tourism is the concept of its development based on sustainable development. Ecotourism, provided cultural approach to its organization, is an important means to improve the level of ecological culture of society and quality of life, maintain a balance in nature and the balanced development of the regions of our country. The necessary condition for the attractiveness of green tourism is an information and education activities media about public 'associations, educational and socio-cultural organizations, cultural approach to the planning and management of tourism activities.

Keywords: sustainable development of society, ecological culture, green tourism, ecological trails

Сучасні негативні тенденції згубного впливу людської діяльності на природу, нерациональне використання природних ресурсів у кінцевому підсумку спричиняють її руйнування. Екологічна безпека нашої держави передбачає впровадження концепції сталого розвитку країни. Це неможливо без екологізації всіх напрямків господарської діяльності, освіти, науки, суспільної свідомості і поведінки. Пріоритет споживацького ставлення до природи, цінностей технократичного суспільства – головний бар'єр на шляху формування екоцентричного, біосферного світосприйняття людини. Формування нових цінностей пов'язане з розумінням цілей свого розвитку, вмінням бачити ускладнення і вимірювати свої потреби з можливостями природи і подальшим існуванням майбутніх поколінь.

Згідно з дослідженнями кафедри захисту навколишнього середовища Єльського університету, Україна посідає 44-те місце із 180 в екологічному рейтингу країн–2016 [5]. Отже, пошук ефективних механізмів подолання негативних тенденцій знищення довкілля – вкрай актуальна проблема сучасного розвитку України. Наше завдання – включити природний світ у ціннісні орієнтації особистості за допомогою інформаційно-просвітницьких, соціокультурних заходів. Одним із найефективніших видів соціокультурної діяльності, спрямованої на формування екологічної культури громадян України, – це екологічний туризм.

Мета статті – проаналізувати особливості розвитку зеленого туризму та його значення в процесі екологічної інкультурації сучасного українського суспільства на прикладі проекту «Екологічна стежка «Невідома Петриківщина»».

У роботі туристичних агенцій екотуризм стає все більш актуальним. У зв'язку з ростом чисельності міського населення посилюється антропогенний тиск на психіку і здоров'я людини. Отже, для відновлення своїх енергетичних ресурсів, відпочинку та релаксації мешканці великих міст шукають куточки природи, де втручання людини не заподіяло значної шкоди її чистоті та несплюндрованості.

Актуалізується бажання людини задовольнити свої естетичні й пізнавальні потреби. Джерелом задоволення потреби в красі, пізнання різноманіття флори і фауни стають також прекрасні ландшафти, куточки дикої природи, етнографічні культурні пам'ятки, занурення в глибини своєї історії та культури. Виникає потреба в таких видах туризму, які не тільки не суперечать збереженню довкілля, а й сприяють популяризації природоохоронних ідей, опануванню екологічної культури, участі туристів у природоохоронних акціях.

Мета екологічного туризму – формування відповідального ставлення до природи, що ґрунтується на екологічній свідомості, екологічній культурі, готовності до активної екологічної діяльності, виховання любові до природи рідного краю, бажання берегти її.

Розвиток зеленого туризму не тільки сприяє збереженню довкілля та культурної спадщини, а й створює привабливий імідж регіонів нашої країни, додаткові робочі місця та можливість малого бізнесу для села.

Проте нині екологічний туризм використовується на теренах України досить обмежено, що зумовлено такими причинами:

- відсутністю екологічних маршрутів;
- прогалинами в законодавчому забезпеченні екологічного туризму;
- нерациональним використанням територій, які найбільш адаптовані для розвитку цього виду туризму.

Важливою проблемою залишається екокультурна компетентність фахівців туристичної галузі та їх підготовка. Адже поняття екологічної культури поєднує в собі знання основних законів природи, розуміння необхідності рахуватися з цими законами, відповідальне ставлення до природи, багатство морально-естетичних та інтелектуальних почуттів.

Ми пропонуємо проект екологічної стежки «Невідома Петриківщина». Петриківський район (районний центр – смт. Петриківка) розташований у північно-західній частині Дніпропетровської

області. Він межує з Дніпропетровським, Царичанським, Криничанським, Верхньодніпровським, Магдалинівським районами Дніпропетровщини та Кобеляцьким районом Полтавської області. Рельєф рівнинний, як у степовій зоні України, хоча подекуди трапляються балки, байраки, болота. Омивається водами Дніпра і Дніпродзержинського водоймища. Через район тече ріка Оріль, що має притоку – Чаплинку. У 1970-х роках у басейні рік створене рибне господарство. У надрах району знайдено поклади кам'яного вугілля, природного газу, запаси будівельних глин і піску. Район перетинає автомобільна дорога Дніпро–Полтава, створюючи зручні транспортні маршрути республіканського і місцевого сполучення.

Згідно з даними наших досліджень, стан природного забруднення, вміст небезпечних речовин у повітрі Петриківського району не перевищує норми, тобто безпечний для людей, і робить можливим використання цієї ділянки для облаштування екостежки.

Екологічна стежка – це маршрут, розмічений у природі, що є специфічною формою для ознайомлення й регулювання режиму використання певної території. Завдання екологічної стежки – показ причинно-наслідкових зв'язків у природі, взаємодії природи й суспільства. Вона дає можливість здійснити комплексний підхід до вивчення й охорони природних комплексів на певній ділянці.

У процесі проходження маршруту туристи знайомляться з найбільш типовими для конкретної місцевості ландшафтами, пам'ятками природи й вчать оцінювати вплив антропогенної діяльності на стан природного середовища. Розроблення та прокладання екологічних стежин забезпечують безпосередній контакт із живою природою. Екологічна стежка – це своєрідна лабораторія в природі, «навчання у природи».

Передбачається створення екостежки, яка буде розташована у зоні Петриківського району у безпосередній близькості до райцентру. Вибір місця розташування зумовлений географічними властивостями,

ландшафтом, природними зонами, економічними обставинами.

Загальна довжина маршруту складає 7 км. Загальна площа території, на якій планується побудувати екостежку, 10 × 7 км. визначаючи загальну довжину стежки, слід виходити із середньої тривалості однієї екскурсії (приблизно 2–3 год.). Цьому відповідає обладнаний маршрут довжиною 2–3 км. Тривалість екскурсії залежить від складу групи.

Цільова аудиторія відвідувачів – школярі, дорослі різних вікових груп, які займаються активними видами спорту, полюбують активний відпочинок та цікавляться природознавством. Програма екскурсій складається з безпосереднього дослідження екостежки, як у супроводі гіда, так і в процесі самостійних піших та велосипедних прогулянок, відвідування мотузкового містечка для тих, хто полюбає екстрим та активний відпочинок, а також облаштування у зоні кемпінгу для більш тривалого відпочинку та злиття з природою на декілька днів.

Екостежка буде розташована недалеко від відомих у районі Блакитних озер, які останніми роками набули широкої популярності, що робить екопрогулянку ще більш привабливою, оскільки існують додаткові варіанти дістатись до місця призначення – це і рейсові автобуси до зони відпочинку, і маршрутні таксі, а також пішохідні та велосипедні прогулянки від Блакитних озер.

Відносно невелика вартість проїзду та гарна транспортна розв'язка відіграють велику роль у виборі саме цієї території для облаштування екостежки, а також у подальшому забезпечать велику кількість відвідувачів.

Стежка діє в літньо-осінній сезон. За її маршрутом проводяться програмні екскурсії. Інформаційні щити, встановлені на тропі, привертають увагу значного числа відвідувачів лісопарку до видового різноманіття природи цієї місцевості. Найбільш поширені на цій території дуб, ясен, липа, клен, сосна, вільха. Серед тваринного світу – білка, заєць, лисиця,

кріт, вуж, їжак, сойка, яструб, дятел, бекас тощо.

Створення екостежки починається зі складання картосхеми, на якій позначаються найважливіші об'єкти. На стежці встановлюють інформаційні щити й знаки. Вони повинні бути естетично привабливими й допомагати організовувати рух відвідувачів за маршрутами. Можна використовувати такі типи інформаційних текстів і знаків:

- загальний покажчик і схема стежки;
- правила поведінки на природі;
- гасла й заклики;
- відомості про окремі природні об'єкти і явища;
- відомості про пам'ятки природи, розташовані в зоні стежки;
- поетичні тексти, малюнки про взаємини людини і природи;
- екологічні дорожні знаки й покажчики.

Проведення екскурсії екологічною стежкою – це результат переробки великого матеріалу з вивчення стану місцевої природи, пізнання екологічної культури своїх земляків, нарешті, результатів особистої участі мешканців Петриківського району в охороні природних багатств рідного краю.

Перш ніж почати створення системи екостежки на будь-якій природній території, що охороняється, необхідно вивчити не тільки існуючі в її межах природні умови й примітні об'єкти, а й характер рекреаційного використання (періоди найбільш активного відвідування, види діяльності відпочивальників тощо). Від цього значною мірою залежить довжина, призначення й тип стежки, що найбільш відповідає даним умовам.

Інформативність, тобто здатність задовольняти пізнавальні потреби людей у галузі географії, біології, екології, культури та інших наукових дисциплін, – це головна відмінність екологічної стежки від звичайного туристського маршруту. Більша частина вже існуючих стежок має явно біологічну спрямованість. Однак не менш важливо створювати маршрути, які розкривають також еколого-географічні, історичні, культурологічні аспекти й характер взаємодії людини ХХІ століття з природою.

Вибираючи трасу екостежки, слід враховувати всі особливості ландшафту: не тільки його пізнавальний потенціал у географічному й екологічному планах, а й загальне враження, що він залишає у відвідувача. Створюють оглядові майданчики, увага приділяється й тому, що людина сприймає органами почуттів: формам ландшафту, фарбам та їх сезонній зміні, звукам (шум водоспадів, дзюркіт джерела, спів птахів тощо). Як і в літературі, на екологічній стежці гарні всі жанри, крім нудного.

Розробляючи концепцію екологічної стежки, необхідно визначити цільові категорії відвідувачів:

- спеціалізовані відвідувачі: вчені різного профілю (екологи, географи, біологи, геологи тощо), учасники наукових конференцій екологічної спрямованості, студенти відповідних спеціальностей, члени шкільних об'єднань екологічного й близького до нього профілю й т. п.;

- «захоплені»: організовані екскурсанти-аматори, для яких відвідування екологічних стежок – одна з основних цілей їх подорожі (їх теж можна віднести до спеціалізованих відвідувачів);

- неспеціалізовані відвідувачі: екскурсанти, що не виявляють особливого інтересу до природних визначних пам'яток, і потрапили сюди скоріше випадково, ніж цілеспрямовано. Вони найчастіше бажають просто погуляти й подихати свіжим повітрям.

Для кожної цільової категорії повинна бути складена своя програма екскурсійної діяльності, виходячи зі ступеня їх захопленості екологічними проблемами, зацікавленості історією, культурою свого регіону, красою рідного краю, з потреби в отриманні нових знань і навичок, базової підготовки.

Висновки. Отже, одна з головних ознак сучасного туризму – це концепція його розвитку на засадах сталого розвитку суспільства. Екологічний туризм, за умови культурологічного підходу до його організації, стає важливим засобом підвищення рівня екологічної культури

суспільства, якості життя населення, підтримки рівноваги в природі і збалансованого розвитку регіонів нашої країни.

Створення екологічних стежок допомагає виконати одне з найгуманніших завдань нашого часу – оптимізації відносин людини з природним середовищем. Саме на екологічній стежці постійно створюються умови для поєднання думки, почуття та дії. А

такий сплав – найважливіша умова виховання переконань особистості, її світогляду, екологічної культури.

Необхідна умова привабливості зеленого туризму – інформаційно-просвітницька діяльність ЗМІ, громадських об'єднань, освітянських і соціокультурних організацій, культурологічний підхід до планування та управління туристичною діяльністю.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Борейко В. Е. Дорога к заповеднику / В. Е. Борейко. – Москва : Всемир. фонд дикой природы, 1996. – 120 с.
2. Гирусов Э. В. Природные основы экологической культуры / Э. В. Гирусов // Экология, культура, образование (Материалы к конференции) / Филос. об-во СССР, Моск. гос. пед. ин-т им. В.И. Ленина. – Москва, 1989. – С. 11–19.
3. Складановська М. Г. Екоетичні цінності сучасної людини / М. Г. Складановська // Перспективні напрямки світової науки : зб. ст. учасників 32 міжнар. наук.-практ. конф. «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя» / Південноукр. гуманітар. альянс, Громад. об-ня «Громадянська дія». – Запоріжжя, 2015. – Т. 1. – С. 51–53.
4. Складановська М. Г. Екологічна культура як необхідна умова безпеки життєдіяльності / М. Г. Складановська // Екологія і природокористування в системі оптимізації природи і суспільства : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. / Тернопіл. держ. с.-г. дослідна станція, Ін-т кормів та сіл. госп-ва Поділля, Ін-т агроекології та природокористування, Тернопіл. філія «Ін-т охорони ґрунтів України», Поділ. держ. аграрно-техн. ун-т, Тернопіл. нац. економ. ун-т, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Казах. агротехн. ун-т ім. Сейфуліна. – Тернопіль, 2016. – Ч. 1. – С. 177–179.
5. The ecotourism commandments // The international ecotourism society. – Режим доступу: <http://www.ecotourism.org/>. – Міжнародна організація екотуризму, заповіді екотуризму.

REFERENCES

1. Borejko V.E. *Doroga k zapovedniku* [The road to the reserve]. Moskva: Vsemir. fond dikoy prirody, 1996, 120 p. (in Russian)
2. Gyusov E.V. *Prirodnye osnovy ekologicheskoy kul'tury* [Natural bases of ecological culture]. *Ekologiya, kul'tura, obrazovanie (Materialy k konferencii)* [Ecology, culture, education (Materials from the conference)]. Filos. ob-vo SSSR, Mosk. gos. ped. in-t im. V.I. Lenina [Philosophy community of USSR, Moscow State pedagogical institute named after V.I. Lenin]. Moskva, 1989, pp. 11–19. (in Russian)
3. Skladanovska M.G. *Ekoetychni tsinnosti suchasnoi liudyny* [Eco-ethical values of modern person]. *Perspektyvni napriamky svitovoi nauky: zb. st. uchashnykiv 32 mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Innovatsiyni potentsial svitovoi nauky – XXI storichchia»* [The perspective directions of world science: The articles collection of participants of the 32nd international scientific-practical conference “Innovative Potential of World Science” – XXI Century”. Pivdenoukr. gumanitar. alians, Gromad. ob-nia “Gromadianska diia” [The Southern Ukrainian humanitarian alliance, the civil community “Civil Action”]. Zaporizhia, 2015, vol. 1, pp. 51–53. (in Ukrainian)
4. Skladanovska M.G. *Ekologichna kultura yak neobkhidna umova bezpeky zhyttediialnosti* [Ecological culture as necessary condition of health and safety]. *Ekologiya i pryrodokorystuvannia v systemi optymizatsii pryrody i suspilstva: materialy III mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [«Ecology and environmental management in system of optimization of the nature and society»: materials of III international scientific-practical conference]. Ternopil. derzh. s.-g. doslidna stantsiia, In-t kormiv ta sil. gosp-va Podillia, In-t agroekologii ta pryrodokorystuvannia, Ternopil. filiiia «In-t okhorony gruntiv Ukrainy», Podil. derzh. agrarno-tekhn. un-t, Ternopil. nats. ekonom. un-t, Skhidnoevrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, Kazakh. agrotekhn. un-t im. Seifullina [Ternopil State Agricultural Research Station, Institute of Feed and Agriculture of Podillia, Institute of Agricultural Ecology and Natural Recourses, Ternopil branch of the "Institute of Soil Protection of Ukraine", Podil State. Agro-Technical University, Ternopil National Economy University, Eastern European National University named after Lesia Ukrainka, Kazakh Agro-Technical University named after Seifullin]. Ternopil, 2016, part 1, pp. 177–179. (in Ukrainian)
5. *Mizhnarodna organizatsiia ekoturizmu, zapovidi ekoturizmu* [The international organization of ecotourism, ecotourism precept]. *The ecotourism commandments*. The international ecotourism society. Available at: <http://www.ecotourism.org/>.

Рецензент: Євсєєва Г. П., д-р н. держ. упр., проф.

Надійшла до редколегії: 18.11.2016 р. Прийнята до друку: 28.11.2016 р.